

Minor Praktijkgericht lesgeven sterkt (aankomende) docenten als professional

Tekst: Carolien Nout, fotografie: Maarten Noordijk

Praktijkgerichte examenprogramma's brengen het onderwijs voor vmbo-leerlingen tot leven.

Maar wat moet je als docent kennen en kunnen om zo'n programma te ontwerpen? Lydia Posthumus en Thom Magré, lerarenopleiders van Windesheim, ontwikkelden de minor Praktijkgericht lesgeven. Aankomende docenten leren daarin om een goed doordacht praktijkgericht vak te ontwikkelen en ze leren ook nog eens veel over zichzelf.

Het vmbo-onderwijs moet beter aansluiten bij ontwikkelingen in de maatschappij en vraagstukken en innovaties van bedrijven, vinden Lydia Posthumus (Opleidingsmanager) en Thom Magré (Lerarenopleider

Dienstverlening & Producten) van hogeschool Windesheim eensgezind. 'Dat betekent niet dat vakkennis minder belangrijk wordt. Wel verandert de manier waarop die kennis wordt ingezet. Je wilt dat leerlingen kritisch

leren denken, hun creativiteit inzetten, leren samenwerken, problemen oplossen en verantwoordelijkheid nemen. Die dingen leer je niet uit een boek', zegt Lydia.

‘Studenten leren niet alleen een praktijkgericht vak ontwerpen. Ze ontwikkelen ook een andere blik op hun rol als docent.’

Binnen het praktijkgerichte vak gaan leerlingen daarom met echte vraagstukken aan de slag. Ze onderzoeken, ontwerpen, maken keuzes en bespreken hun resultaten met een echte opdrachtgever. Daarmee wordt het onderwijs verbonden met de wereld buiten de school. Steeds meer scholen zijn er enthousiast over en willen er graag mee aan de slag.

Een goed doordacht praktijkgericht vak ontwikkelen

‘Maar het is veel meer dan een praktijkgericht opdracht met een eindproduct’, zegt Thom. ‘Er ligt een belangrijke taak voor de docent om een goed doordacht praktijkgericht vak te ontwikkelen. Je moet precies weten wat leerlingen moeten leren. Hoe sluit de opdracht aan op het examenprogramma? Hoe begeleid je leerlingen wanneer de uitkomst niet van tevoren vaststaat? En hoe beoordeel je wat ze hebben geleerd?’

Om (zittende en aankomende) docenten daarin op te leiden, ontwikkelden Lydia en Thom samen met andere lerarenopleiders de minor Praktijkgericht Lesgeven (zie kader). Het sluit precies aan bij wat ze daarvoor deden: het ontwikkelen van het profiel Dienstverlening & producten voor hun lerarenopleiding. Ook daarin verweefden ze echte opdrachten van bedrijven en instellingen. ‘Dit is zo mooi voor leerlingen in het vmbo-gl en tl. Je ziet dat onze studenten er met zo veel plezier aan werken. Ze vinden

het uitdagend want ze moeten uit hun comfortzone’, zegt Lydia.

Netwerken: klein beginnen

Volgens Thom is een belangrijk ontwikkelpunt voor docenten dat ze extern gericht moeten zijn. ‘Netwerken staat niet op je netvlies als je kiest voor het onderwijs. Je moet erop af en onderzoeken waar interessante opdrachten kunnen liggen in de regio. Studenten oefenen dat in de minor. Klein beginnen is het devies, bijvoorbeeld bij een collega, een buurman, een lokaal bedrijf, een vereniging of een gemeente om mogelijke opdrachtgevers in kaart te brengen. Je hebt allebei iets te halen en iets te bieden’, legt hij uit. ‘Bedrijven vinden het vaak juist leuk om met jongeren samen te werken. Een gemeente kan bijvoorbeeld ook op zoek zijn naar manieren om jongeren te bereiken. Je moet als docent zien dat je iets te brengen hebt.’ Een school in een kleinere plaats heeft andere mogelijkheden dan een school in een grote stad. Maar volgens de opleiders zijn er vrijwel overal aanknopingspunten: ‘Van een voetbalclub tot een fysiotherapeut: in je omgeving zijn altijd kleine opdrachten om mee te beginnen.’

Vertaling naar onderwijsprogramma

‘Vervolgens moet je een opdracht kunnen vertalen naar een goed onderwijsprogramma, inhoudelijk en didactisch. Waarin je ook LOB meeneemt. Je moet vooraf heel goed

nadenken: vanuit de exameneisen ontwikkel je passende leeractiviteiten en wat en hoe je wilt toetsen’, vult Lydia aan. ‘Bij praktijkgericht onderwijs gaat het om het leerproces en niet om een kennistoets.’

De omslag naar praktijkgericht onderwijs vraagt niet alleen nieuwe vaardigheden. Het doet ook een beroep op de professionele identiteit van docenten. Studenten lopen tijdens de minor regelmatig tegen onzekerheden aan. Wat als je opdracht nog niet helemaal duidelijk is? Wat als de uitkomst anders wordt dan verwacht? Of wanneer je niet meteen weet hoe je verder moet? Juist die worsteling is onderdeel van hun leerproces.

Worsteling doormaken

De opleiders kiezen er bewust voor studenten niet voortdurend oplossingen aan te reiken. Ze worden uitgedaagd om te onderzoeken, te ontwerpen, gerichte keuzes te maken en die keuzes steeds gedegen te onderbouwen. Het model van hybride leren van Zitter en het curriculaire spinnenweb van Van den Akker zijn de didactische onderleggers en verder gebruiken ze bijvoorbeeld een ontwerpmodel als Design thinking en Project based learning. ‘Het is belangrijk dat studenten dit zelf ervaren en er soms mee worstelen’, zegt Lydia. ‘Als zij dat zelf doormaken, kunnen ze dat later ook bij hun leerlingen herkennen. Leren is niet altijd gemakkelijk!’

‘Scholen moeten zich realiseren dat goede scholing van docenten essentieel is. Met een cursus alleen ben je er niet.’

Dat betekent ook: leren loslaten. Niet iedere opdracht hoeft volgens een vast stappenplan naar één goed antwoord te leiden. Een leeruitkomst kan op verschillende manieren zichtbaar worden, zolang je maar kunt onderbouwen en aantonen hoe je je hebt ontwikkeld.

Bij een goed praktijkgericht vak komt ook loopbaanoriëntatie en -begeleiding nadrukkelijk in beeld. Een leerling gaat niet alleen aan de slag met een vraagstuk, maar ontdekt ook: wat kan ik, wat vind ik interessant, hoe werk ik samen, welke beroepen passen bij mij en welke keuzes wil ik maken? ‘LOB gaat niet alleen over een vervolgopleiding’, zegt Lydia. ‘Het gaat ook over ontdekken wie je bent, wat je kwaliteiten zijn en hoe je leert om te blijven leren. Dat maakt praktijkgericht onderwijs niet alleen beroepsgericht, maar ook vormend.’

Niet alleen voor ervaren docenten
Sommigen denken dat praktijkgericht lesgeven vooral iets is voor docenten die al jaren voor de klas staan. De ervaring binnen de minor laat volgens de opleiders iets anders zien. ‘Juist beginnende docenten kunnen

met een frisse blik naar onderwijs kijken. Ze zijn nog niet volledig gevormd door bestaande routines en kunnen daardoor makkelijker vragen stellen bij hoe het onderwijs is georganiseerd’, meent Thom.

De lerarenopleiders denken dat het voor Avo-docenten in het vmbo best lastig kan zijn om een praktijkgericht vak vorm te geven. ‘Als je lesgeeft volgens het directe instructiemodel en vervolgens een toets afneemt, dan kan ik me voorstellen dat het een grote uitdaging is. Maar het is voor alle beroepsprofielen mogelijk om een praktijkgericht vak te ontwikkelen en de vaardigheden aan te leren. Als je ziet hoe je leerlingen ervan groeien word je vanzelf enthousiast!’

Ondersteuning van de school

Tegelijkertijd vraagt praktijkgericht onderwijs ook om stevige ondersteuning vanuit de school. Een docent kan niet zomaar een netwerk opbouwen, opdrachten ontwikkelen en leerlingen begeleiden zonder dat daar tijd en ruimte voor is vrijgemaakt. Ook intern netwerken is belangrijk, want bij een praktijkgerichte opdracht lopen de dingen soms net iets anders dan

gepland. Dat kan invloed hebben op het rooster, andere vakken of afspraken binnen de school. Een docent moet daarom niet alleen naar buiten kunnen kijken, maar ook met collega’s of een leidinggevende een gesprek voeren over wat nodig is.

De studenten die de minor volgen, ronden hun traject af met een beroepsproduct, educatief materiaal en een gesprek over hun professionele identiteit. Volgens de opleiders is juist die persoonlijke ontwikkeling mooi om te zien bij de eerste lichte studenten. Lydia: ‘Ze leren niet alleen een praktijkgericht vak ontwerpen. Ze ontwikkelen ook een andere blik op hun rol als docent. Ze hoeven niet alle kennis zelf in huis te hebben. Ze ontdekken hoe ze kunnen samenwerken met professionals uit het werkveld. Ze durven leerlingen ruimte te geven om zelf keuzes te maken.’

Beiden zijn ze het over eens: praktijkgerichte examenprogramma’s kunnen het onderwijs een kwaliteitsimpuls geven. Lydia: ‘Scholen moeten zich wel realiseren dat goede scholing van docenten essentieel is. Met een cursus alleen ben je er niet.’

Student Kim Westendorp: 'Alles komt samen als je je eigen onderwijs ontwerpt'

Een vraag van een landbouwbedrijf: ik wil mijn producten in een pop up-store verkopen, aan huis. Hoe kan ik dat het best aanpakken? Met deze vragen ging student Kim Westendorp aan de slag in de minor Praktijkgericht lesgeven. Ze maakte een lesprogramma voor vmbo-leerlingen Economie & Ondernemen. De leerlingen moeten onderzoeken hoe ze de winkel aantrekkelijk kunnen maken voor bezoekers. Ze moeten nadenken na over uitstraling, promotie, social media en klant-beleving en een concept ontwerpen.

De derdejaars student aan de (deeltijd) lerarenopleiding maakte een paar jaar geleden de overstap van het financiële bedrijfsleven naar het onderwijs. 'Na vijftien jaar wilde ik iets anders gaan doen. Het onderwijs past bij mij. Je kunt iets voor een jongere betekenen en dat begint voor mijn gevoel in het voortgezet onderwijs.'

Inmiddels zit ze in haar laatste jaar van de leraren-opleiding en werkt ze op een vmbo-school in Lemmer als docent Dienstverlening & Producten. Ze koos bewust voor de minor Praktijkgericht lesgeven: 'Dat sprak me direct aan. Bovendien sloot de praktijkgerichte aanpak goed aan bij mijn werkervaring.' Het was voor Kim een fantastische ontdekking om zelf een praktijkgericht

examenprogramma te ontwerpen en zich te realiseren dat dit precies is wat bij haar past.

Maar dat zelf ontwerpen bleek een pittige uitdaging, want: 'Er zijn eigenlijk geen kaders. En kaders voelen voor mij veilig. Je moet echt leren loslaten en een helikopterview houden. In gesprekken met de lerarenopleiders werd ik voortdurend bevraagd: klopt je onderbouwing? Waarom kies je hiervoor? Ben je niet te snel in de oplossingsmodus geschoten? Alles wat ik in leerjaar één, twee en drie heb geleerd, kwam hier eigenlijk samen: professioneel netwerken, LOB, reflectie, onderzoekend vermogen en onderwijs ontwerpen. Voor mij is het de kers op de taart. Ik ben enorm gegroeid in mijn ontwikkeling. Uiteindelijk kreeg ik terug dat de docenten mij een startbekwame docent vonden. Ik kan zelf van begin tot eind mijn onderwijs ontwerpen. Dat geeft me energie en het maakt me trots.'

Kim ziet goede mogelijkheden voor haar toekomst in het voortgezet onderwijs. Een combi-functie lijkt haar ideaal. 'Dat zou geweldig zijn: niet alleen voor de klas staan, maar ook onderwijs ontwikkelen. Daardoor word je een completere docent.'

‘Bij praktijkgericht onderwijs gaat het om het leerproces en niet om een kennistoets.’

Kader 2 Minor Praktijkgericht lesgeven

Theorie en praktijk met elkaar verbinden in een gedegen onderwijsprogramma: dat is het uitgangspunt van de minor Praktijkgericht Lesgeven (PGP). De onderdelen worden ook als losse modules aangeboden voor zittende docenten. De minor is ontwikkeld door de leraren-opleidingen van Windesheim, hogeschool Rotterdam, hogeschool van Amsterdam, Aeres en Fontys. Landelijk wordt gebruik gemaakt van dezelfde leeruitkomsten en toetsing. Inhoudelijk legt iedere hogeschool eigen accenten.

In de minor leren deelnemers hoe ze praktijkgerichte vraagstukken kunnen vertalen naar betekenisvol onderwijs en ze ontwikkelen daarnaast hun eigen vakmanschap. Studenten kiezen eerst een profiel (Dienstverlening & producten, Economie & ondernemen, Informatietechnologie, Technologie & toepassing, Techniek & innovatief vakmanschap of Zorg & welzijn) en van daaruit werken ze aan een praktijkgericht examenprogramma. Ze ontwikkelen zich op vijf gebieden:

- **Vakmanschap in praktijkgericht onderwijs:** onderzoek naar het werkveld en de vertaling daarvan naar praktijkgericht onderwijs, met aandacht voor taal-, reken- en digitale vaardigheden, loopbaanontwikkeling en doelgerichte communicatie.
- **Programmaspecifieke kennis en vaardigheden:** ontwerpen en realiseren van een product of oplossing samen met een opdrachtgever, met aandacht voor doel, doelgroep, professionele uitvoering, veiligheid, duurzaamheid en regelgeving.

- **Opbouwen en onderhouden van een professioneel netwerk,** samenwerken met externe partners en ontwikkelen van vakoverstijgende leeractiviteiten die aansluiten bij de beroepspraktijk.
- **Meesterschap in het ontwerpen van educatief materiaal,** waaronder LOB-activiteiten en een school-examen, leeractiviteiten koppelen aan eindtermen en onderbouwen met relevante literatuur.
- **Professionele identiteit als docent PGP ontwikkelen:** visie op praktijkgericht onderwijs, met aandacht voor LOB, effectief leren samenwerken, een veilig leerklimaat en professionele reflectie.

Een belangrijk onderdeel van de opleiding is het samenwerken met een echte opdrachtgever. Deelnemers onderzoeken het werkveld en leggen contacten in hun regio. Ook loopbaanoriëntatie en -begeleiding krijgt een plek in het onderwijsontwerp.

De minor bestaat uit bijeenkomsten, workshops en zelfstandig werken aan beroepsproducten. Wat de deelnemers leren, passen ze direct toe in hun eigen onderwijspraktijk. De minor wordt afgesloten met een beroepsproduct, educatief materiaal en een dossier met een criteriumgericht interview over de professionele identiteit van een docent praktijkgericht leren. Wie alle leeruitkomsten voldoende afrondt, ontvangt een certificaat Praktijkgericht Lesgeven in het praktijkgerichte vak. Bijscholingskandidaten ontvangen na voldoende afronding een Micro Credential.